

**LABUĐI PJEV
ISLAMSKOM
OBRAZOVANJU
U BOSNI I
HERCEGOVINI**

dr. Rešid HAFIZOVIĆ

Gospodaru, daj da neprestance rastem u spoznaj! (Ta-Ha, 114) - kur'anski je zaziv kojeg je Poslanik islama (a.s.) ko zna koliko puta izgovorio, a brojni umovi u njegovoj Ummi, kao njegovi istinski duhovni nasljedovatelji, poslije njega, i sami su ga zazivali i ustrajno primjenjivali u vlastitim životima. Kroz rečeni zaziv Poslanik islama (a.s.) je, svaki put, na najbolji način izricao vlastitu svijest o onom početnom ajetu kojim je započela objava i zenitno razdoblje istinskog nebeskog monoteizma: *Uči, spoznaj u ime svoga Gospodara/Odgajatelja. . . (Al-'Alaq, 1)*. Ono što je Poslanik islama (a.s.) za sebe tražio od svoga Gospodara, to je jednako zahtijevao i od svojih sljedbenika i sljedbenica kojima je, prema vlastitom pravorijeku, učinio neizbježnom obavezom traganje za mudrošću i spoznajom, rekavši: „Mudrost je izgubljena stvar svakog muslimana i muslimanke koji su dužni pokupiti je gdje god na nju naiđu.“

Razlog tome je posve jasan: mudrost i znanje su univerzalno dobro, lišeno bilo kakvog predznaka, bez kojeg dobra čovjek ne može duhovno narastati niti sezati u suštinsku prirodu stvari, poglavito ne u suštinsku narav načela vjere i duhovnih institucija vjere koje nisu tek puki obredi, već duhovni kvasac koji pokreće rast i razvijanje naših duhovnih

i psihofizičkih kapaciteta u spoznavanju. Ne treba posebno ni naglašavati da Poslanik islama (a.s.) nije nikada potcrtavao ili, ne daj Bože, povlačio liniju razdvajanja između islamskog i 'neislamskog', svetog i svjetovnog znanja, budući da takva podjela u islamu, naprosto, nije moguća, nego je naglašavao potrebu za spoznajom kao takvom u perspektivi svakog od Imena Božijih koja nisu drugo doli same poluge svekolikih univerzuma. Drugim riječima, Poslanik islama (a.s.) je ukazivao na jezgrovno, sržno, suštinsko znanje, baš ono kojim se prvi čovjek i prvi glasonoša Riječi Božije, Adem (a.s.) tako nadmoćno razmahivao pred velikim i malim nebeskim plenumom (*Al-Mala' Al-A'la*) melekutske civilizacije. Riječ je o znanju koje dotiče najdublja, unutarnja značenja

svake stvari i svakog stvorenja, jer ta značenja su sami bivstvovadni aspekti (*Wujud*) 'Lica Božijeg'. One koji takvim znanjem raspolažu Kur'an oslovljava 'Posjednicima srznoga znanja' (*Ulu'l-Albab*), a ovi mogu biti i vrsni teolozi, odgovorni filozofi, pjesnici, nuklearni fizičari, hemičari, biolozi, astrofizičari i ini. Nije samo hvalevrijedno znanje religijskih metafizičara, samo zato jer poniru u semantičko polje Božijeg Imena *Al-Batin*, nego je podjednako relevantno i znanje jednog biologa, na primjer, koji cijeli život istražuje i otkriva tragove i bivstvovadne učinke Božijeg Imena *Al-Zahir* itd.. Sve bi ovo bilo suvišno govoriti da danas nemamo neke muslimane koji svojoj djeci, primjerice, brane da uče gradivo iz biologije, hvastajući se, pri tom, kako su svoje 'islamsko obrazovanje' stekli na univerzama u 'Kolijevci islama'. Nisu ni svjesni da

svojim neznačajkim selektiranjem obrazovnih disciplina i preferiranjem jednih nad drugima udaraju na samo srce islamske religijske doktrine.

Koliko je Poslaniku islama (a.s.) bilo važno stalno narastanje u suštinskom znanju vidi se iz njegova pravorijeka kako je Kur'an objavljen u 'sedam harfova', to jest u sedam semantičkih dubina čija simbolička vrijednost ukazuje na beskonačno interpretativno ulaženje i pronicanje u neizbistriva tajanstva Riječi

Božije, svejedno da li se ta tajanstva razliježu u obzorjima nebeskim ili u nama samima, u horizontalnom ritmu kozmičkog, kvantitativnog vremena ili u vertikalnom ritmu duševnog, kvalitativnog vremena. Znatno dio tih tajanstava nije moguće otkrivati vrlinom uvijek istih spoznajnih metoda niti stalnim i isključivim propitivanjem onoga što je puka 'gramatika' spoznajnih disciplina, ne upuštajući se u ono što je sama 'semantika' vjere, njenih načela i duhovnih institucija, kao i njenih krunskih disciplina. Zar je moguće dohvatiti i sabrati same dragulje i biserje iz nepreglednih dubina kur'anskog svjetlosnog oceana samo vrlinom *tafsira*, kojim dominira historicistička svijest i beskorisno raspitivanje o historijskim povodima Objave, odbacujući 'kraljevski put' *ta'wila* koji nas

Dok su Bošnjaci primjenjivali *teveli* metodu tumačenja duhovnog poklada vlastite vjere, dotle su i mogli u najnegovanim duhovnim središtima muslimanskog imperija ispisivati najdopadljivije rasprave u najrelevantnijim poljima muslimanske učenosti i na ovdašnjim prostorima otvoriti razdoblje prosvjetiteljstva prije onog u Evropi u kojoj je baš tada bjesnila Inkvizicija i gasila posljednje, na tom kontinentu, i jedino svjetlo mudrosti i znanja u muslimanskoj Španiji. Štaviše, o njima danas mnogo više znaju umni ljudi na Zapadu negoli mi, makar smo njihovi potomci, a njihova sjajna rukopisna djela se iščitavaju na najprestižnijim univerzitetima svijeta od Columbia University u Americi do Kyoto University u Japanu

vraća sjajnim vrhuncima džibrilijansko-hidrovske svjetla Riječi Božije i onoj jeci istih koju stvara glagoljanje rajskoga Adema pred melekutskim zborom, ili glagoljanje samog duha Poslanika islama (a.s.) koji u praskozorje svijeta, kao Ahmed (a.s.), govori pred svim dušama svijeta o vlastitoj poslaničkoj osobnosti kao neporecivoj 'punini svih riječi Božijih'? Naprotiv, mi danas u našim islamskim obrazovnim zavodima bježimo od pojma *ta'wil*, tvrdeći da je to interpretativna tekovina jednog 'manjinskog islama', a zaboravljamo da je baš taj pojam barem 17 puta pomenut u kur'anskome tekstu. Svaka nam je apologija bliska i prihvatljiva samo da bismo vlastito duhovno samonarastanje u spoznaji odbacili i zamijenili ga za pasivno imitiranje, 'tovljenje' i nekreativno usvajanje 'mrtvog znanja' minulih vijekova poput 'intelektualnih strvinara'. Dok su Bošnjaci primjenjivali *tevil* metodu tumačenja duhovnog poklada vlastite vjere, dotle su i mogli u najnegovanijim duhovnim središtima muslimanskog imperija ispisivati najdopadljivije rasprave u najrelevantnijim poljima muslimanske učenosti i na ovdašnjim prostorima otvoriti razdoblje prosvjetiteljstva prije onog u Evropi u kojoj je baš tada bjesnila Inkvizicija i gasila posljednje, na tom kontinentu, i jedino svetlo mudrosti i znanja u muslimanskoj Španiji. Štaviše, o njima danas mnogo više znaju umni ljudi na Zapadu negoli mi, makar smo njihovi potomci, a njihova sjajna rukopisna djela se iščitavaju na najprestižnijim univerzitetima svijeta od Columbia University u Americi do Kyoto University u Japanu. Mi skoro da i ne znamo da su plejade takvih Bošnjaka postojale i svojim djelima doprinijele ono što pripada samom vrhu svjetske duhovne baštine.

Na osnovu čega, onda, radeći u našim ovdašnjim islamskim obrazovnim institucijama, tvrdimo kako nasljedujemo Poslanika islama (a.s.) kao *puninu mudrosti svih riječi Božijih* i kao *najljepšu čud* koju je Bog učinio predmetom najblistavijih interpretativnih pera u ljudskome rodu sve do zalaska svijeta? Ako iz vlastitog vremena ne interpretiramo duhovni poklad koji nam je on ostavio, već samo prenosimo, poput 'magaraca natovarenih knjigama', ono što su drugi davno kazali, kako možemo i pomisliti da nasljedu-

jemo Miljenika Allahova? Njega se ne nasljeduje dugom bradom, kratkim pantalonama, misvakom, tapkanjem u mjestu, papagajisanjem već poznatog i skrivanjem temeljnih mudrosti izvora islamske vjere od sebe i od drugih, jer tako, na Dan proživljenja i dolaska pred 'Lice Božije', nećemo ličiti svome glasonoši. Naša sličnost s njim neće se očitovati kroz našu 'razumnu ilovaču', već kroz naš duh, našu duhovnu vertikalu, našu dušu i naše srce, to jest kroz naš duhovni život u kojem je svoga uklona našao svaki kreativni aspekt našeg ovdašnjeg života.

Ne možemo ličiti na Poslanika islama (a.s.) ukoliko ga oponašamo kao goniča deva, umjesto da ga motrimo kao čovjeka od ugleda i poštenja, osobu najljepšeg odgoja i zagovornika najboljih standarda i postignuća u našem svakidašnjem profesionalnom životnom posvećenju.

Možemo ga oponašati i možemo, sasvim sigurno, njemu sličiti budemo li u sebi razvili pot-

Kako da uspostavimo istinske kriterije i mjerila na osnovu kojih ćemo ocjenjivati stručnost i nestručnost bilo čijeg rada dok ravnodušno gledamo kako u pojedinim visokim obrazovnim institucijama Islamske zajednice u BiH se razmeću tzv. 'šerijatski recenzenti', kojima je dopušteno da odlučuju o tako važnim stvarima, premda bi većinu njih trebalo iznova podvrgnuti procesu opismenjavanja i podučavanja?

punu svijest o tome da je on prvostvoreni um, duh i svjetlo, najljepša ljudska priroda koju je sami Bog odnjegovao i prosvjetitelj koji je u svakoj činjenici i duhovnoj instituciji islamske vjere, ponajprije, vidio dobru priliku za novu spoznaju, otkriće, kreativnost i napredovanje. Pogotovu ga možemo

nasljedovati ukoliko u sebi i u svome životu otvorimo obzorja za njegove životne standarde i dopustimo da oni u nama nakvasaju i potaknu nas na vlastito inicijacijsko narastanje do mjere 'bića radosti' (*Bashar*) koje je Bog činom stvaranja izdvojio i odlikovao nad drugim stvorenjima, oblikujući ga sa svoje 'Dvije Ruke' i izravno ga 'dotaknuvši' u njegovoj makro i mikrokozmičkoj dimenziji.

Da bismo dostigli rečene standarde, ovdje i sada, nije bilo nužno da imamo pet-šest medresa, tri fakulteta islamskih studija i još, k tome, maštamo o tzv. 'islamskom univerzitetu' koji bi, eto, trebao po načelu *coincidentia oppositorum* izmiriti neizmirivo i ujednačiti ono beskrajno različito, u ovdašnjim islamskim obrazovnim institucijama, i u formi i u sadržini.

Mi smo, nažalost, baš tim putem krenuli. Zanimao nas je kvantitet, a ne kvalitet. Načinili smo,

naoko, dopadljivu organizacionu shemu, ali ona je poput školjke u kojoj odavna više nema bisera. Napravili smo hiperprodukciju kadrova u kojima, čak, nema ni toliko kvalitete da bismo od njih mogli načiniti paradigmatičnu organizacionu piramidu koja bi znala reći kakvo nam islamsko obrazovanje treba i kakvu sadržinsku teksturu ono podrazumijeva. Po 'Bolonjskom procesu' obrazujemo mlade naraštaje koji više ne moraju čitati knjige, već tek neke izabrane tekstove, naraštaje koji nisu kadri kritički misliti, jer im je cijeli svijet na displeju mobitela i na ekranu računara. No, kako bi oni, s druge strane, sami mogli kritički misliti, ili uopće promišljati, ako mnogi njihovi učitelji ni sami nisu vični takvoj praksi?

Kako ćemo ujednačiti nastavne programe na našim visokim islamskim obrazovnim institucijama ako lažemo sami sebe i u javnost izlazimo sa lažiranim službenim izvješćima o tome kako u našim obrazovnim institucijama ne postoji mezhepska različitost i kako naša djeca čitaju iste sadržaje i iste autore, premda znamo da su neke udžbenike, na barem nekim našim islamskim obrazovnim institucijama, pisali ljudi iz neke druge zemlje i iz posve drukčijeg odgojno-obrazovnog rakursa?

Kako ćemo uspostaviti čvrstu i odgovornu odgojno-obrazovnu vertikalnu, ako nismo spremni prihvatiti negativno mišljenje stručnoga tijela koje treba da odluči o našem daljem napredovanju, već ga lažiramo i ne biramo sredstva kako bismo u svojim karijerama osvajali nove akademske graduse?

Kako da uspostavimo istinske kriterije i mjere na osnovu kojih ćemo ocjenjivati stručnost i nestručnost bilo čijeg rada dok ravnodušno gledamo kako u pojedinim visokim obrazovnim institucijama Islamske zajednice u BiH se razmeću tzv. 'šerijatski recenzenti', kojima je dopušteno da odlučuju o tako važnim stvarima, premda bi većinu njih trebalo iznova podvrgnuti procesu opismenjavanja i podučavanja?

Kako ćemo izgrađivati vrlinu kod drugih i svijest o kritičkom mišljenju, ako jedinom vrlinom smatramo to da nam ljudi poslušnički klimaju glavom i daju nam bezuvjetnu podršku, ponekad i za stvari koje su van zdravog razuma? Najzad, kako da razvijemo osjećaj iskrenosti i moralne poćudnosti kod mladih koje obrazujemo, ako sami vlastitim primjerom očitujemo dvostruki moral i drugima govorimo ono što sami u svom profesionalnom i privatnom životu ne primjenjujemo?